

UDK 94(497.6) "17"
355.11 (497.6:450) "17"
Izvorni naučni rad

VOJNICI IZ BOSNE U MLETAČKIM PREKOMORSKIM KOPNENIM POSTROJBAMA U 18. STOLJEĆU*

Lovorka Čoralić

Hrvatski institut za povijest, Zagreb, Republika Hrvatska

Apstrakt: Središnja tema rada usmjerena je na djelovanje vojnika zavičajem iz Bosne u mletačkim kopnenim snagama (pješaštvu i konjaništvu) u 18. stoljeću. Rad je zasnovan na obradi gradiva iz Archivio di Stato di Venezia (fond: Inquisitori sopra l'amministrazione dei pubblici ruoli). Na osnovu raspoloživih dokumenata prati se način bilježenja vojnika iz Bosne u izvorima, intenzitet njihova spominjanja kroz 18. stoljeće, razdioba prema pripadnosti pješacima ili konjanicima, osobne značajke te ukazuje na vojne zapovjednike i mjesta stacioniranja jedinica u kojima su popisani. Na kraju rada donosi se cjelovit popis svih do sada pronađenih i istraženih vojnika iz Bosne u rečenim mletačkim profesionalnim postrojbama.

Ključne riječi: Bosna, Mletačka Republika, vojna povijest, Fanti oltramaroni, Cavalleria Croati, povijest 18. stoljeća

Abstract: Central topic of the article is directed towards the agency of soldiers originating from Bosnia in Venetian army forces (infantry and cavalry) in the eighteenth century. It is based on the analysis of sources from the Archivio di Stato di Venezia (archival series of the Inquisitori sopra l'amministrazione dei pubblici ruoli). On the basis of studied documents, the way how soldiers from Bosnia are mentioned in the sources, the intensity of their mentioning in the sources, proportion of those belonging to the

---

* Ovaj je rad sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom broj 3675 (naziv projekta: Vojnički život i slike ratnika u hrvatskom pograničju od 16. stoljeća do 1918.).

infantry and those belonging to cavalry, and their personal characteristics are discussed, and their military commanders and places where the units in which they served were stationed are listed. At the end of the article, the full list of hitherto found and studied soldiers from Bosnia in the aforementioned Venetian professional military units is given.

Key words: *Bosnia, the Republic of Venice, military history, Fanti oltramaroni, Cavalleria Croati, the eighteenth-century history*

Uvod: opće napomene o mletačkim kopnenim postrojbama

U razdoblju ranoga novog vijeka vojna je povijest činila jednu od prevažnih poveznica između Mletačke Republike i istočnojadranske obale. Ratna događanja – Ciparski (1570. – 1573.), Kandijski (1645. – 1669.), Morejski (1684. – 1699.) i tzv. Mali rat ili Drugi morejski rat (1714. – 1718) – u značajnoj su se mjeri zbivali duž mletačko-osmanske bojišnice u Dalmaciji, Boki kotorskoj i Hercegovini, pri čemu su osobito važnu ulogu imali časnici i vojnici zavičajem s mletačkih prekomorskih posjeda, ali i s (najčešće susjednih) područja koja se nisu nalazila u sastavu Serenissime.²

² Podrobnije o mletačkim kopnenim vojnim snagama u ranome novom vijeku, posebice s obzirom na postrojbe novačene na području istočnoga Jadrana, vidi u: Giuseppe Sabalich, *Huomeni d'arme di Dalmazia*. Zara: Tipografia S. Artale, 1909; G. Sabalich, *La Dalmazia guerriera*. Roma: *Archivio storico per la Dalmazia*, anno III, vol. V, fasc. 30 (1928), 279-300; Arduino Berlam, *Le milizie dalmatiche della Serenissima*. Roma: *Rivista dalmatica*, Associazione nazionale dalmata, 1935: br. 16/1, 47-58; Ennio Concina, *Le trionfanti et invittissime armate Venete*. Venezia: Filippi editore, 1972; John R. Hale, *L'organizzazione militare di Venezia nel '500*. Roma: Jouvence, 1990; Francesco Paolo Favalaro, *L'Esercito Veneziano del '700: Ricerche e schizzi*. Venezia: Filippi editore, 1995; Lovorka Čoralić i Nedjeljka Balić Nižić, *Iz hrvatske vojne povijesti – Croati a cavallo i Soldati Albanesi, njihova bratovština i gradivo o njezinu djelovanju od 1675. godine do sredine XVIII. stoljeća*. Zagreb: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* (2006): br. 24, 71-130; Tea Mayhew, *Dalmatia between Ottoman and Venetian Rule: Contado di Zara 1645-1718*. Roma: Viella, 2008; T. Mayhew, *Mletački vojnik na istočnoj obali Jadrana za Kandijškog rata (1645-1669)*. U: *Spomenica Josipa Adamčeka* (ur. Drago Roksandić i Damir Agičić), Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (Odsjek za povijest), 2009, 243-262; Domagoj Madunić, *Defensiones Dalmatiae: Governance and Logistics of the Venetian Defensive System in Dalmatia during the War of Crete (1645 – 1669)*. Doktorska disertacija obranjena 2012. pri Central European University, Budimpešta; Josip Vrandečić, *Borba za Jadran u ranom novom vijeku: mletačko-osmanski ratovi u venecijanskoj nuncijaturi*. Split:

U sklopu raščlambe problematike udjela časnika i vojnika s istočne jadranske obale u mletačkoj kopnenoj vojsci potrebno je na samome početku upozoriti na dvije profesionalne postrojbe koje su svoje ishodište (osnutak i sastav unovačenoga vojnog ljudstva) imale na širokom potezu od Istre do Albanije. To su *Fanti oltramarini*, pješačke jedinice i svojevrzni marinci toga doba, čija su prva novačenja zabilježena već u 16. stoljeću. Isprva su prekomorski pješaci činili posadu utvrđenih gradova te interventno i porezno redarstvo. U 17. i 18. stoljeću njihov je broj porastao, tako da su oltramarinske pukovnije (*reggimenti*) i satnije (*compagnie*) djelovale od mletačke terraferme, preko istarskih, dalmatinskih i bokeljskih gradova i uporišta, pa sve do mletačkih posjeda u Grčkoj.³

Druga važna mletačka kopnena postrojba bili su hrvatski konjanici (*Croati a cavallo*, *Cavalleria Croati*). Riječ je o lakoj konjici (također ustrojenoj unutar pukovnija i satnija), osobito djelatnoj u vrijeme mletačko-osmanskih ratova u 17. stoljeću. Tada su te postrojbe, predvođene poglavito domaćim zapovjednicima, djelovale na širem potezu dalmatinske bojišnice i svojom vojnom učinkovitošću u velikoj mjeri pridonosile mletačkim vojnim uspjesima i istiskivanju Osmanlija iz neposrednoga zaleđa dalmatinskih gradova. Kao elitne borbene jedinice, hrvatski konjanici nisu djelovali samo na dalmatinskoj bojišnici već su njihove jedinice učestalo bile stacionirane i duž mletačke terraferme, ali i u Grčkoj. Pripadnike hrvatske konjice isprva su činili vojnici iz okolice (zaleđe) dalmatinskih i bokeljskih gradova. S vremenom su u te postrojbe pristupali i vojnici zavičajem iz susjednih područja Mletačke Republike (Bosna, Hercegovina, Crna Gora, Albanija). Kao i prethodno spomenuti prekomorski pješaci, i hrvatski konjanici imali su prevažnu ulogu u sustavu obrane Serenissime sve do posljednjih dana njezina opstojanja.⁴

Temeljno gradivo koje je uporabljeno u ovome radu spisi su pohranjeni u fondu mletačke državne magistrature pod nazivom Inquisitori sopra l'amministrazione dei pubblici ruoli, osnovane radi novačenja i evidentiranja mletačkih kopnenih postrojbi u ranome novom vijeku. U sklopu navedenoga fonda sadržani su, u gotovo tisuću svežnjeva (busta) popisi časnika, dočasnika i vojnika raspoređenih u talijan-

---

Filozofski fakultet u Splitu (Odsjek za povijest), 2013; Nikola Markulin, *Vojno poduzetništvo u Mletačkoj Dalmaciji i Boki za vrijeme Morejskog rata (1684. – 1699.)*. Zagreb – Zadar: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 2014: br. 56, 91-142.

³ Miroslav Bertoša, *Izazovi povijesnog zanata: lokalna povijest i sveopći modeli*. Zagreb: Antibarbarus, 2002, 41-42; Favalaro, *L'Esercito Veneziano del '700*, 57-58; L. Čoralić – N. Balić Nižić, *Iz hrvatske vojne povijesti*, 73-74.

⁴ A. Berlam, *Le milizie dalmatiche*, 56-58; E. Concina, *Le trionfanti et invittissime armate*, 29-41; F. P. Favalaro, *L'Esercito Veneziano*, 100-103; L. Čoralić – N. Balić Nižić, *Iz hrvatske vojne povijesti – Croati a cavallo i Soldati Albanesi*, 71-130.

ske postrojbe (*Reggimenti e compagnie italiane*, 1668. – 1797.), prekomorske pješачke postrojbe (*Reggimenti e compagnie oltramaroni*, 1604. – 1797.), hrvatske konjaničke postrojbe (*Cavalleria Croati*, 1700. – 1797.), postrojbe kirasira (*Cavalleria corazzieri*, 1715. – 1797.), mješovite postrojbe (*Compagnie sciolte*, 1741. – 1795.), postrojbe draguna (*Cavalleria dragoni*, 1702. – 1797.) te topničke postrojbe (*Artiglieria*, 1652. – 1797.). Za proučavanje udjela vojnika i časnika zavičajem s istočnoga Jadrana, ali i s drugih područja od srednje Europe do Grčke u navedenim mletačkim borbenim jedinicama od posebne su važnosti postrojbe pješaka (*Fanti oltramaroni*) i hrvatske konjice (*Cavalleria Croati* ili *Croati a cavallo*), iako treba napomenuti da je njihov udio bio prisutan i u drugim vojnim snagama.⁵

⁵ Spomenuto gradivo iz mletačkoga arhiva autorica ovoga rada koristila je u nekim prethodnim radovima (samostalno ili u suautorstvu). Usporedi: L. Čoralić – Maja Katušić, Andrija Mladinić i Mihovil Anđelo Filiberi – časnici postrojbe *Croati a cavallo* (iz društvene i vojne povijesti Dalmacije u XVIII. stoljeću). Zagreb: *Povijesni prilozi*, Hrvatski institut za povijest, 2009: br. 37, 247-282; L. Čoralić – M. Katušić, Od afričke obale do dalmatinske prijestolnice – mletački general Marko Antun Bubić (1735. – 1802.). Zagreb: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, 2010: br. 28, 139-172; L. Čoralić – M. Katušić, Crnogorac Rade Maina – mletački general u Zadru (druga polovica XVIII. st.). Zagreb: *Povijesni prilozi*, Hrvatski institut za povijest 2010: br. 39, 125-152; L. Čoralić – M. Katušić, Peraštananin Tripun Štukanović – pukovnik mletačkih oltramaronina (druga polovica 18. st.). Zagreb – Dubrovnik: *Analiza Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, 2012: br. 50, 385-410; L. Čoralić, Od zapovjednika hrvatske konjice do gorljivih autonomaša – šibenska obitelj Fenzi (XVII. stoljeće – početak XX. stoljeća). Zagreb: *Povijesni prilozi*, Hrvatski institut za povijest, 2011: br. 41, 203-231; L. Čoralić, Crmničanin Marko Đikanović – pukovnik mletačkih prekomorskih postrojbi (*Fanti oltramaroni*). Podgorica: *Istorijski zapisi*, Istorijski institut Crne Gore, 2011: br. 83/3-4, 63-86; L. Čoralić, Mletački pukovnik Ivan Krapović iz Maina (prva polovica 18. stoljeća). Cetinje: *Arhivski zapisi*, Državni arhiv u Cetinju, 2011: br. 18/2 (2011): 81-106; L. Čoralić, Šibenski plemić Nikola Divnić (1654. – 1734.) – pukovnik hrvatske lake konjice (*Cavalleria Croati*). Zagreb – Zadar: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 2012: br. 54, 125-145; L. Čoralić, Mletački časnik Nikola Visković i sastav vojnoga ljudstva njegove prekomorske pukovnije: početkom 18. stoljeća. Zagreb: *Historijski zbornik*, Društvo za hrvatsku povijesnicu, 2012: br. 65/2, 365-385; L. Čoralić, Zadarski patricij Lujo Detriko (1672. – 1749.) – zapovjednik hrvatske konjice (*Cavalleria Croati*). Zagreb: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, 2014: br. 32, 99-129. Usporedi i vrlo uporabljive radove Šime Peričića, Glavari i časnici Vojne krajine u Dalmaciji. Zadar: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 1993: br. 35, 219-232; Š. Peričić, Neki Dalmatinci – generali stranih vojski. Zagreb – Zadar: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 2000: br. 42, 195-220.

Prethodno je spomenuto da su jezgru rečenih pješачkih i konjaničkih jedinica činili časnici, dočasnici i vojnici podrijetlom s mletačkih stečevina. Ponajprije su to bili Istrani, Dalmatinci (osobito iz zaleđa gradova dalmatinskih gradova Zadra, Šibenika, Trogira i Splita) i Bokelji. Važno je, međutim, napomenuti da su sastav prekomorskih pješaka i konjanika činili i vojnici s nemletačkih dijelova istočnoga Jadrana i iz unutrašnjosti. Stoga u ovim izvorima bilježimo i značajan broj vojnika sa hrvatskoga sjevera (primjerice iz Senja, s područja Like, iz Zagreba), s područja Dubrovačke Republike, iz Bosne i Hercegovine, unutrašnjosti Crne Gore i Albanije, ali i iz udaljenijih europskih zemalja (iz Poljske, Češke, Slovačke, Ugarske, habsburških zemalja). U tim multinacionalno zasnovanim vojnim snagama opažamo tijekom 18. stoljeća i vojnike iz Bosne te će ta tema biti u fokusu ovoga istraživanja.

Kao glavni izvor u istraživanju poslužili su nam prethodno spomenuti spisi mletačke magistrature *Inquisitori sopra l'amministrazione dei pubblici ruoli*. Rad se temelji na istraživanjima načinjenim proteklih godina, tijekom kojih je obrađen dio raspoloživog gradiva. Riječ je o uzorku koji iznosi oko 25% od ukupne količine gradiva, a obrađeni su popisi vojnika prema pojedinim pukovnijama, odnosno satnijama unutar njih. S obzirom da se unutar istovjetnog arhivskog fonda velik dio podataka ponavlja (vojnici su unutar pojedinih satnija više puta popisivani te se u bazi podataka iste osobe spominju nekoliko puta), uzorak kojim raspolažemo faktično je postotno mnogo veći te držimo da pruža dovoljnu osnovu za raščlambu i iznošenje znanstveno argumentiranih zaključaka. U sljedećem poglavlju rada predstaviti ćemo temeljne odrednice koje se odnose na udio vojnika s područja Bosne u mletačkim pješачkim jedinicama u 18. stoljeću, razdoblju za koje je navedeno gradivo najpotpunije sačuvano. Razmatrati će se način njihove zabilježbe (spominjanja) u vrelima, opći brojevi parametri (broj zabilježenih vojnika i vremenski raspon njihova spominjanja), vojnički status (činovi i specijalizirane službe), mjesta djelovanja (stacioniranja i popisivanja pojedinih jedinica), zapovjedni kadar, kao i – u skladu s raspoloživosti dostupnog gradiva – neke osobne karakteristike pješaka zavičajem iz Bosne (dob, statura, boja kose i slično). Naposljetku, u prilogu rada tabelarno ćemo predstaviti ovdje raščlanjene vojnike koji su zabilježeni tijekom dosadašnjih istraživanja navedenoga gradiva pohranjenog u mletačkome Državnom arhivu.⁶

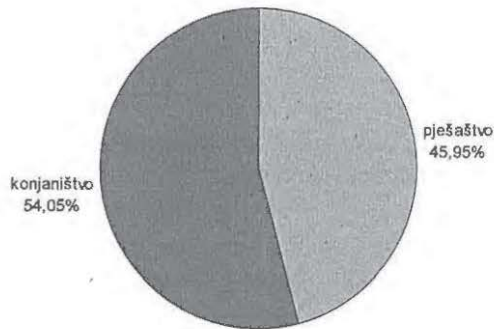
⁶ S obzirom da će u tabelarnom pregledu uz svakog vojnika i njegovu ubilježbu biti navedena točna signatura unutar arhivskoga fonda *Inquisitori sopra l'amministrazione dei pubblici ruoli* (broj svežnja, odnosno buste) u nastavku rada nećemo u svim primjerima opterećivati tekst usputnim bilježenjem signature.

Raščlamba arhivskih spisa

Popisivači unovačenih vojnika na prvome su mjestu bilježili osobno ime, prezime i ime oca svakoga pojedinog vojnika. Ovdje je potrebno napomenuti da su upisi vršeni tako da je svaki vojnik prilazio popisivaču i izgovarao tražene podatke te su, nerijetko, prezimena zapisivana iskrivljeno ili netočno. Nadalje, moramo uzeti u obzir i da sva prezimena ne moraju nužno biti istinita. Vojnici koji su pristupali mletačkim pješačkim ili konjaničkim jedinicama često su bile osobe sumnjive prošlosti, nepoželjni u matičnim krajevima te je promjena prezimena i uzimanje novog osobnog identiteta zasigurno bila učestala pojava. Kada je riječ o ovdje razmatranim primjerima, za vojnike iz Bosne popisivači su najčešće koristili – kao oznaku zavičajnoga podrijetla – opći naziv *de Bosnia* (*Bossina*). Uz navedenu opću oznaku podrijetla, za manji je dio vojnika katkada, ali u vrlo malenome broju primjera, naveden i konkretan uži zavičaj, a u ovdje razmatranim primjerima to su gradovi Banja Luka, Jajce i Travnik.⁷

Prethodno provedena raščlamba arhivskih spisa ukazuje nam i na brojčani udio vojnika iz Bosne u mletačkim pješačkim i konjaničkim postrojbama. Prema tim pokazateljima, iz Bosne je u rečenim jedinicama zabilježeno 37 vojnika. Taj broj nije malen uzmemo li u obzir da je riječ o nemletačkome državnom području. Naime, iako su u mletačke prekomorske vojne snage najčešće pristupali vojnici zavičajem iz Istre, Dalmacije i Boke, raščlamba popisa pojedinih satnija (djelatnih unutar pukovnija) zorno posvjedočuje da su postojbe *Fanti oltramaroni* i *Cavalleria Croati* vrlo često popunjavali vojnici iz mletačkome državnome području susjednih zemalja i krajeva, vjerojatno često prebjezi s osmanskoga teritorija. Također, a to je vrijedno spomenuti u cilju usporedbe, u rečene su jedinice pristupali i vojnici iz habsburških zemalja. Stoga je brojčani udio vojnika iz Bosne u mletačkim vojnim formacijama moguće usporediti s nekim drugim, također u državnome smislu nemletačkim područjima. Naime, prema dosadašnjoj raščlambi dostupnoga gradiva, s područja Hercegovine je u mletačkim kopnenim postrojbama pribilježeno nešto više od 30 vojnika; iz Senja ih je popisano 40; iz Karlovca, odnosno s područja Karlovačkoga generalata njih 24, s područja Dubrovačke Republike 27, iz grada Zagreba 12 dočim ih je iz Rijeke popisano 18. Stoga, uzimajući prethodno navedeno u obzir, možemo unutar ovoga dijela rada zaključiti kako je prisutnost pješaka i konjanika iz Bosne u voj-

⁷ Iz Banja Luke konjanički je vojnik Danijel Ivanović (1727.), pješak Juro Filipović zavičajem je iz Jajca (1738.), dočim je grad Travnik naveden kao mjesto podrijetla konjanika Petra Grgića (1741.).

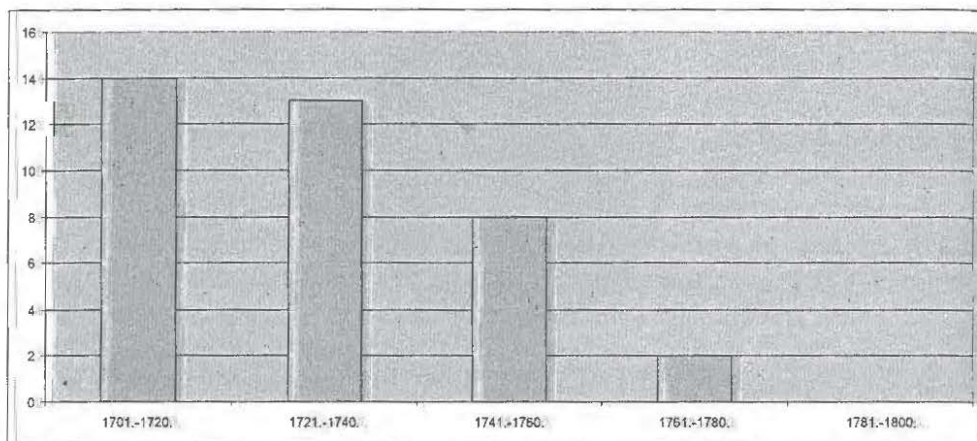
Grafikon 1: Razdioba vojnika iz Bosne
prema pripadnosti pješačkim i konjaničkim postrojbama

nim postrojbama *Fanti oltramaroni* i *Cavalleria Croati* bila zapažena te je stoga vrijedna dodatne istraživačke pozornosti i znanstvene obrade.⁸

Vojnici zavičajem iz Bosne u podjednakom su omjeru popunjavali konjaničke (54,05%) i pješačke postrojbe (45,95%) (vidi: *Grafikon 1*). Takav brojčani omjer najčešće nije bio uobičajen u primjeru istraživanja vojnika zavičajem iz drugih krajeva i gradova, bez obzira na njihovu uključenost u mletačke prekomorske stečevine. Naime, pješačkih je pukovnija i njima pripadajućih satnija bilo znatno više od konjaničkih postrojbi,⁹ a istraživanjem navedenoga gradiva poznato nam je i da su satnije unutar pješačkih pukovnija bile brojnije (osam do deset pješačkih satnija po pukovnji naspram pet do sedam konjaničkih satnija). Činjenica da su vojnici iz Bosne u tako velikome broju pristupali elitnim borbenim jedinicama, financijski bitno skupljim, svjedoči da je bila riječ o iskusnim, prokušanim vojnicima čije su sposobnosti nadležne vlasti znale prepoznati i cijiniti. Kada je riječ o obnašanju činova, voj-

⁸ Podrobnije vidi: L. Čoralić, *Vojnici iz Hercegovine u mletačkim kopnenim postrojbama* (18. stoljeće). Mostar: *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, 2013: br. 10, 162-182; L. Čoralić, *Vojnici u mletačkim prekomorskim kopnenim postrojbama zavičajem iz Senja, Karlobaga te s područja Like i Krbave* (18. stoljeće). Senj: *Senjski zbornik*, Gradski muzej Senj i Senjsko muzejsko društvo, 2013: br. 40, 523-546; L. Čoralić, *Riječani u mletačkim prekojadranskin postrojbama* (18. stoljeće). Rijeka: *Rijeka*, Povijesno društvo Rijeka, 2013: br. 18/2, 11-25; L. Čoralić, *Zagrepčani u mletačkim prekomorskim kopnenim postrojbama u 18. stoljeću*. Zagreb: *Historijski zbornik*, Društvo za hrvatsku povjesnicu, 2014: sv. 67/1, 119-127.

⁹ Tijekom 18. stoljeća istovremeno je djelovalo od osam do deset pješačkih pukovnija, naspram tri do četiri pukovnije *Cavalleria Croati*. Usporedi u: F. P. Favalaro, *L'Esercito Veneziano*, 130-142.

Grafikon 2: Vremenski intenzitet spominjanja vojnika iz Bosne u mletačkim kopnenim postrojbama

nike iz Bosne gotovo isključivo bilježimo kao obične vojnike (*fanti, soldati*). Iznimku čini nekoliko pripadnika konjaničkih postrojbi. To su pričuvni kornet (*cornetta riformato*)¹⁰ Stjepan Piljenić i pričuvni zastavnik (*alfier riformato*) Mihovil Pupičić, obojica pripadnici pukovnije Nikole Divnića na samome početku 18. stoljeća (zabilježeni su 1709.), kao i obnašatelj specijalizirane službe u konjaničkoj jedinici – trubač (*trombetta*) Petar Gverizin – upisan 1763. godine u pukovniji Franje Buće.

U nastavku istraživanja zanimljivo je osmotriti vremenski okvir zabilježbe vojnika iz Bosne u mletačkim kopnenim postrojbama tijekom 18. stoljeća (vidi: *Grafikon 2*). Očekivano, njihova je najveća brojnost zabilježena unutar dvadesetogodišnjega pratećeg razdoblja od 1701. do 1720. godine. To je razdoblje uoči, tijekom i neposredno nakon Drugoga morejskog rata, kada je Mletačka Republika uključena u svoj posljednji protuosmanski rat. U tome se razdoblju mobiliziraju sve raspoložive vojne snage, a zahvaljujući činjenici da se dio ratnih događanja odvijao i na području zapadne Bosne te u Hercegovini, nije neočekivano da su tamošnji kršćani, osmanski podanici, pristupali u vojne snage pod stijegom svetoga Marka. Značajan broj vojnika zavičajem iz Bosne prisutan je u navedenim rodovima vojske i u razdoblju koje slijedi (od 1721. do 1740. godine), da bi potom – uslijed uspostave i stabiliziranja mirnodopskoga stanja i (sukladno tome) preustroja, odnosno smanjivanja aktivnih vojnih snaga – započeo proces opadanja pješadijskih i konjaničkih pukovnija i satnija te se na razini sveukupnoga uzorka broj pripadnika zavičajnih vojničkih skupina

¹⁰ Kornet – najniži čin u konjaništvu.

izrazito smanjuje. Taj se trend izrazito nastavlja i od 1761. godine (do 1780. godine), da bi u završnome razdoblju (iako je mletačka vlast u posljednjim godinama svoga opstojanja ponovno i po posljednji puta izvršila snažnu mobilizaciju potencijalnih vojnih snaga) spomen vojnika zavičajem iz Bosne potpuno izostao. Stoga, promatrajući udio vojnika iz Bosne u mletačkim kopnenim postrojbama na razini cijeloga 18. stoljeća, možemo zaključiti – prema podacima koji su odraz dosadašnjih istraživanja – da se učestalost njihova spominjanja, posebice u prvim desetljećima stoljeća – u velikoj mjeri poklapa s intenzitetom političkog i vojnog djelovanja Serenissime.

Nadalje, kada je riječ o vremenskome okviru bilježenja ove skupine vojnika, opažamo da su do sada prvi poznati podaci iz 18. stoljeća datirani u 1703. godinu. Riječ je o konjaničkoj pukovnji Antuna Medina u sklopu koje se tada nalazila satnija predvođena drugim pukovnikom (*colonnello in secondo*) Markom Medinom. Satnija je popisana u Grčkoj (Romanija) 20. listopada, a u njoj su tada – kao vojnici podrijetlom iz Bosne – djelovali Jure Mialović, Todor Predavić i Ivan Rumelić. Istoga je dana na istome mjestu popisana i osobna satnija (*compagnia propria*) samoga pukovnika Antuna Medina, a u njoj je kao vojnik iz Bosne zabilježen Bernard Valentić.

„Najmlađi“ dokumenti o vojnicima iz Bosne datiraju u 1763. godinu. Riječ je o pješaku Mihovilu Filipoviću, pripadniku osobne satnije pukovnika Antuna Markovića. Filipović se u popisima bilježi još od 1753. godine, a deset godina potom (8. svibanj 1763.) njegova je postrojba bila stacionirana u Veroni. Iste je godine (25. lipnja) u Mlecima zabilježeno djelovanje već spomenutoga trubača Petra Gverizina, uključenog u satniju konjaničkoga potpukovnika Antuna Duplančića (dio pukovnije Franje Buće).

Brojni su vojnici – pješaci ili konjanici – u pojedinim jedinicama spomenuti samo jednom te njihovu kasniju karijeru prema dosadašnjem stupnju istraženosti gradiva nije moguće podrobnije pratiti. Za nekoliko vojnika iz Bosne ipak je moguće, zahvaljujući kontinuiranoj sačuvanosti popisa, pratiti tijekom njihove vojne službe. Najduži staž među pripadnicima pješaštva imao je također već spominjani Mihovil Filipović (1753. – 1763.), a iz istoga vojnog roda moguće je pratiti i karijeru Ivana Lučića (1738. – 1743., pukovnja Ivana Krapovića) i Marka Blažanovića (1729. – 1734., pukovnja Stjepana Buće). Kada je riječ o pripadnicima *Cavalleria Croati*, prema dosadašnjim saznanjima najdužu je karijeru imao Jure Mialović (1703. – 1710.), dočim pet godina vojne službe možemo pratiti u primjerima Todora Predavića i Ivana Rumelića (1703. – 1708.). Svi su oni pripadali pukovnji Antuna Medina, početkom 18. stoljeća stacionirane na mletačkim posjedima u Grčkoj.

Popisivači su katkada, ali ne uvijek redovito i točno, bilježili i osobne fizičke karakteristike pojedinih vojnika. Uzorak kojim raspoložemo nije velik, ali ipak – barem okvirno – pruža osnovna saznanja o dobnoj starosti i izgledu pješaka i konjanika

zavičajem iz Bosne. Prosječna dob pješaka iz Bosne iznosila je 27 godina, pri čemu je potrebno napomenuti da su čak četvorica vojnika (u trenutku jednoga od popisa) bili dvadesetogodišnjaci (Marko Blažanović, Marko Jerković, Frane Lovrić i Marko Žarković), dočim je najstariji pripadnik (iz Bosne) u ovome vojnom rodu bio pedesetogodišnji Josip Rošić. Uzorak kojim raspolažemo za konjanike vrlo je malen. Naime, raspolažemo samo s podacima o starosti dvojice vojnika – Antuna Đurice (star 18 godina, pukovnika Nikole Divnića) i Šime Trašulje (40 godina, pukovnika N. Divnića). Stoga je ovdje nužno kazati kako i ova, količinom podataka ipak oskudna i statistički zasigurno necjelovita raščlamba, potvrđuje ono što nam je poznato na osnovi uvida u veću količinu uzoraka (na razini do sada istraženih vojnika sa širega područja istočnoga Jadrana). Činjenica jest da su konjanici redovito bili vojnici u zrelijoj životnoj dobi (prosjek godina iznosio je oko 30), često novačeni u ove elite jedinice nakon već dužega, višegodišnjeg staža u vojnoj službi u nekim drugim zemljama i krajevima. Nasuprot tome, pješaci su bili brojniji, a u njihove su redove primani i potpuno novi, vojno još neuki mladići, stari najčešće do 25 godina. U tom se, šire razmatranome kontekstu, vojnici iz Bosne uklapaju u opći uzorak dobne strukture mletačkih prekojadranskih kopnenih vojnika u 18. stoljeću.

Popisivači su većinu vojnika percipirali kao osobe srednjega rasta (*ordinario, comun*). U dva su primjera (riječ je o konjanicima Todoru Predaviću i Ivanu Rumeliću) vojnik opisan kao visok (*alto*), konjanik Šime Trašulja opažen je kao nizak (*basso*), dočim je pješak Marko Jerković označen u popisu kao krupan (*disteso*). Stereotipi prilikom iznošenja osobnih fizičkih značajki pojedinih vojnika osobito su prisutni kada je riječ o podatku koji se odnosi na boju kose. Popisivači su, naime, većinu vojnika opisivali kao smeđokose (*castagno*). Samo u dva primjera vojnici iz Bosne navedeni su u popisu satnije kao crnokosi (*nero*), a to su Marko Blažanović i Stipan Smoljašić.

Naposljetku, kada je riječ o pripadnicima konjaničkih jedinica, popisivači su bilježili boju njihovih konja zaduženih za obavljanje aktivne vojne službe u satniji. Prednjače dorati (*bai, baio*), rjeđe se spominju ridani (*saur, sauro, fulvo*) i svi (*lear, leardo*), a tek u jednome primjeru zaduženi konj je vranac (*mor, moro*). Zanimljivo je (ali i očekivano), u primjeru konjanika čiju vojnu karijeru možemo pratiti nekoliko uzastopnih godina, kako je s vremenom dolazilo do promjena konja. Tako je Jure Mialović, prerna popisu načinjenom u Grčkoj 1703. godine, zauživao dorata, a sedam godina potom (satnija je također bila stacionirana u Grčkoj) njegov je konj bio vranac. Na istome je mjestu od 1703. godine djelovao Bernard Valentić, odgovoran za ridana, da bi nekoliko godina poslije (1707.) zaduživao sivca.

***

U svima se popisima pripadnika pojedine satnije redovito navodi njezin zapovjednik, kao i pukovnik. Upravo nam pregled pukovnika i drugih časnika (bojnika, kapetana) koji su zapovijedali ovdje raščlanjenim pješacima i konjanicima otkriva niz imena zapaženih onovremenih mletačkih vojnih zapovjednika zavičajem s istočne obale Jadrana. Neki od njih isprva se spominju kao kapetani satnija, s vremenom bivaju promaknuti u pukovnike, a neki su u završnoj etapi vojne karijere postali generali. Navođenje njihovih imena svojevrsna je retrospektiva znamenitih časnika zavičajem s istočnoga Jadrana koji su pod stijegom svetoga Marka stekli najveća postignuća. Radi boljeg razumijevanja konteksta djelovanja vojnika iz Bosne u mletačkim kopnenim postrojbama osnovne podatke o tim visokim vojnim časnicima (obiteljsko podrijetlo, činovi, upute na odgovarajuće izvore i historiografska saznanja) vrijedi navesti nešto detaljnije. Kada je riječ o konjaničkim postrojbama, važnošću čina na prvome se mjestu izdvajaju Zadrani, mahom odvjetci tamošnjih uglednih i drevnih plemićkih obitelji. To su pukovnik Lujo Detriko (1670. – 1749.), posljedni muški potomak srednjovjekovne zadarske plemićke obitelji, istaknuti sudionik Morejskoga rata (bitke kod Knina, Imotskog, Herceg Novog, Bara i Ulcinja) i na kraju karijere obnašatelj generalskoga čina.¹¹ Zadarski je plemić bio i Šimun Nassi, sudionik Morejskoga rata i rata od 1714. do 1718. godine te od 1713. godine pukovnik u *Cavalleria Croati*,¹² dočim se iz obitelji Benja bilježi bojnik te potom pukovnik Franjo.¹³ Koncem 17. i u prvim desetljećima 18. stoljeća vojno je izrazito djelatan šibenski plemić Nikola Divnić (1645. – 1734.), u vrijeme Morejskoga rata gubernatur Skradina; od 1685. godine zapovjednik na mletačko-osmanskoj granici u Dalmaciji; konjanički kapetan od 1690., potom bojnik (1703.) i od 1707. pukovnik. Tijekom Drugoga morejskog rata sudjelovao je u borbama oko Livna, u osvajanju Imotskog

---

¹¹ Osnovne podatke o Luji Detriku vidi u: Carl Georg Friedrich Heyer von Rosenfeld, *Der Adel des Königreichs Dalmatien*. Nürnberg: Verlag von Bauer und Raspe, 1873 (pretisak: Zagreb Golden marketing, 1995), 39; G. Sabalich, *La Dalmazia guerriera*, 292; *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 3, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža (gl. ur. Trpimir Macan), 1993, 339 (tekst: Tatjana Radauš i Josip Vrandečić); Š. Peričić, *Neki Dalmatinci – generali stranih vojski*, 199; L. Čoralić, *Zadarski patricij Lujo Detriko*, 99-109. Gradivo o višedesetljetnom djelovanju Luje Detrika u činu pukovnika pohranjeno je u ASV, Inquisitori... pubblici ruoli, b. 801-806.

¹² Detaljnije vidi u: L. Čoralić, *Zadarski patricij Šimun Nassi*, 7-31. Gradivo o djelovanju Šimuna Nassija u činu pukovnika pohranjeno je u ASV, Inquisitori... pubblici ruoli, b. 824-825.

¹³ Gradivo o djelovanju Franje Benje u činu bojnika pohranjeno je u ASV, Inquisitori... pubblici ruoli, b. 801, 808.

te u pohodu na područje Albanije. Investitorom je stekao zemljišne posjede u okolici Skradina, a vojničku je karijeru okončao na mletačkim posjedima u Venetu.¹⁴

U prvim je desetljećima 18. stoljeća zapaženo djelovanje časnika iz obitelji Radoš (plemstvo Trogira). To su Juraj Radoš (oko 1661. – 1731.), pukovnik od 1719. godine te Lovro Radoš, kapetan i potom konjanički bojnik u prvoj polovici 18. stoljeća.¹⁵

Hrvatskim konjaničkim pukovnijama zapovijedali su – uz Dalmatince – i časnici zavičajem iz Boke. Vojnici iz Bosne tako se bilježe u sastavu pukovnije uglednoga kotorskog plemića Franje Buće¹⁶ te *conte*-a Antuna Medina s područja Paštovića.¹⁷

Kada je riječ o zapovjednicima pješačkih postrojbi, na prvome mjestu među dalmatinskim visokim časnicima potrebno je izdvojiti Ivana Antuna Kumbata (Kumbatović, *Combat*, *Combati*) i njegova sina Antuna, zavičajem iz Kaštela, djelatnih u prvoj polovici 18. stoljeća.¹⁸ Kao zapovjednici pješačkih satnija u kojima su djelovali vojnici zavičajem iz Bosne izdvajaju se još Stjepan Buća (*Bucchia*) čije se vojno dje-

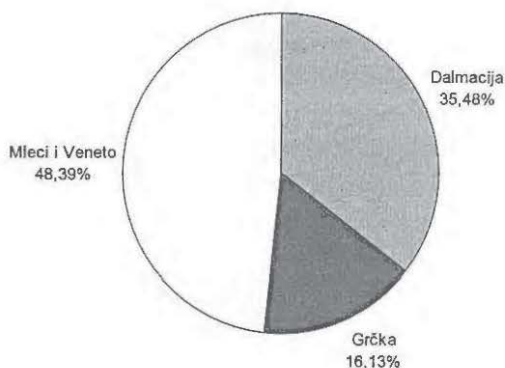
¹⁴ Podrobnije vidi: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 3, 415-416 (tekst: L. Čoralić i T. Radauš); L. Čoralić, Šibenski plemić Nikola Divnić, 125-145. Gradivo o djelovanju Nikole Divnića u činu pukovnika hrvatske konjice vidi u: ASV, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 807-809.

¹⁵ Gradivo o vojnome djelovanju Jurja i Lovre Radoša pohranjeno je u ASV, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 774- 775, 804-806, 824-826.

¹⁶ Franjo Buća je koncem karijere bio glavni zapovjednik hrvatskoga konjaništva (*sargente maggiore di battaglia e soprintendente alla cavalleria*). Gradivo o njegovu vojnome djelovanju u činu pukovnika (od sredine 18. stoljeća do oko 1775. godine) pohranjeno je u ASV, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 782-786.

¹⁷ Gradivo o djelovanju Antuna Medina u činu pukovnika hrvatske konjice (prva desetljeća 18. stoljeća) pohranjeno je u ASV, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 821-823.

¹⁸ Ivan Antun Kumbat (Kombat, Kumbatović) rođen je u Dalmaciji (Kaštel-Štafilić) u drugoj polovici 17. stoljeća. Težakoga je podrijetla, a prvotno je služio na mletačkoj galiji. Godine 1711. bilježi se kao kapetan; 1716. imenovan je pješačkim pukovnikom, potom brigadirom, a nakon Požarevačkoga mira 1718. general-bojnikom. Od 1718. do 1744. godine zapovijedao je mletačkom pješačkom pukovnijom na Krfu. Umro je na Krfu (1744.), a koncem života nagrađen je i naslovom *conte*. Njegov je sin Antun također zapovijedao mletačkim pješačkim pukovnijama (od oko 1744. do smrti 1749. godine). Podrobnije vidi: Giuseppe Ferrari Cupilli, *Cemi biografici di alcuni uomini illustri della Dalmazia*. Zara: Tipografia S. Artale, 1887, 49-52; G. Sabalich, *Huomeni d'arme di Dalmazia*, 42; Š. Peričić, Neki Dalmatinci – generali stranih vojski, 199–201; *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 8. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža (gl. ur. Trpimir Macan), 2013, 375 (tekst: L. Čoralić i M. Katušić). Gradivo o djelovanju Ivana Antuna i Antuna Kumbata u činu pukovnika vidi u: ASV, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 546-550.

Grafikon 3: Mjesta djelovanja (popisivanja) satnija u kojima su zabilježeni vojnici iz Bosne

lovanje zbivalo tijekom prvih četrdesetak godina 18. stoljeća,¹⁹ vojni inženjer i pukovnik Antun Marković,²⁰ podrijetlom vjerojatno iz Budve te Crnogorac Ivan Krapović s područja Maina.²¹

U završnome dijelu rada ukazati ćemo na smještaj, odnosno mobilnost satnija unutar kojih su zabilježeni vojnici iz Bosne. Naime, satnije pojedinih mletačkih pješaćkih i konjaničkih pukovnija bile su tijekom 18. stoljeća, a osobito nakon okončanja posljednjega mletačko-osmanskog rata, stacionirane u glavnim vojnim uporišnim točkama Serenissime. To su gradovi-utvrde duž mletačkog kopnenog posjeda diljem Veneta, odnosno terraferme (Mleci – Lido, Padova, Treviso, Palmanova, Verona, Bergamo, Udine i druga), vodeća uporišta duž istočnoga Jadrana (Zadar, Split, Kotor) te nakon Požarevačkoga mira 1718. godine preostale mletačke stečevine u Grčkoj. Jedinice su, kako vrela svjedoče, bile vrlo mobilne te se pojedine satnije unutar malog broja godina bilježe na raznim lokacijama. Statistički promatrano (vidi: *Grafikon 3*) pretežit broj ovdje promatranih satnija bio je stacioniran diljem

¹⁹ Gradivo o djelovanju Stjepana Buće u činu pukovnika pohranjeno je u: ASV, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 501-510.

²⁰ Podrobnije biografske podatke vidi u: Darka Bilić, *Inženjeri u službi Mletačke Republike: inženjeri i civilna arhitektura u 18. stoljeću u mletačkoj Dalmaciji i Albaniji*. Split: Književni krug, 2013, 203-205. Gradivo o djelovanju Antuna Markovića u činu pukovnika pohranjeno je u: ASV, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 635-639.

²¹ Podrobnije vidi: L. Čoralić, *Mletački pukovnik Ivan Krapović iz Maina*, 81-106. Gradivo o Krapovićevu djelovanju u činu pukovnika (tridesete i četrdesete godine 18. stoljeća) pohranjeno je u ASV, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 600A, 629-633.

mletačkih posjeda na terrafermi (48,39%). Pri tome – na razini cjelokupnog uzorka (i pješačkih i konjaničkih snaga) – prednjače sami Mleci, odnosno tamošnja vojna baza na Lidu, mjestu iz kojega su se unovačeni vojnici upućivali na druga vojna odredišta duž Veneta. Osim glavnoga grada Privedre Republike, vojnici iz Bosne bilježe se još i u Bresciji, Padovi, Veroni, Bergamu, Rovigu i u utvrdi Salò. Značajan broj satnija koje su osnova ovdje istraživanoga uzorka bio je popisan u Dalmaciji (35,48%) i tu je prije svega riječ o Zadru (ili njegovoj neposrednoj otočnoj okolini) – glavnom gradu te mletačke pokrajine. Naposlijetku, sa 16,14% vojnici iz Bosne zabilježeni su u Grčkoj.

Zaključak

Mletačke prekojadranske kopnene postrojbe pješaka (*Fanti oltramaringi*) i konjanika (*Croati a cavallo*, *Cavalleria Croati*) u ranome novom vijeku pretežito su bile novačene duž stečevina Serenissime od Istre do Boke kotorske. Istrani iz gradskih naselja i ruralne unutrašnjosti, Dalmatinci iz vodećih gradova Zadra, Šibenika, Trogira i Splita te osobito oni iz novoosvojenih područja (*Acquisto nuovo*, *Acquisto novissimo*), kao i Bokelji, Paštovići i Budvani, najučestalija su mjesta podrijetla časnika, dočasnika i običnih vojnika u navedenim vojnim snagama. Arhivsko gradivo, međutim, pokazuje kako su u prekomorskom pješaštvu i konjaništvu primjetno bili prisutni i vojnici iz nemletačkih krajeva. Ponajprije su to istočnojadranskome uzmorju susjedna područja sjeverne Hrvatske (Senj, Karlobag, Lika, područje Karlovačkoga generalata), Bosna i Hercegovina, unutrašnjost Crne Gore i sjeverna Albanija, ali je opažena i zastupljenost Talijana (Veneto) i vojnika iz niza zemalja duž zapadne, središnje i (jugo)istočne Europe.

U ovome je radu u žarištu istraživanja bila upravo jedna takva, nemletačka vojnička skupina, prisutna u profesionalnim jedinicama Mletačke Republike tijekom čitavoga 18. stoljeća. To su vojnici koji se u izvorima označavaju *de Bosnia* (rjeđe su imenovani prema zavičajnom gradu) te dakle potječu s teritorija u sastavu Osmanskoga Carstva. Istraživanje povijesti, tjeka djelovanja vojnika iz Bosne u mletačkoj kopnenoj vojnoj službi provedeno je na osnovu višegodišnje raščlambe gradiva iz Archivio di Stato di Venezia, točnije fonda magistrature zadužene za novačenje i grupiranje rečenih jedinica. Prema dobivenim pokazateljima, u mletačkim je kopnenim snagama tijekom 18. stoljeća zabilježeno 37 vojnika, što je – uzimajući u obzir činjenicu da je riječ o nemletačkome državnom području – brojka koja nije male na i zasigurno je možemo držati vrijednom istraživačke pozornosti. Brojčano su nešto više bili prisutni u elitnim satnijama i pukovnijama *Cavalleria Croati* što posvjedočuje o njihovoj vojnoj vrsnoći i prepoznatljivosti. Učestalije se spominju u prvim

desetljećima 18. stoljeća, posebice u vremenu prije, tijekom trajanja i nakon okončanja Drugoga morejskog rata. Prema kraju stoljeća, sukladno smanjivanju mletačkih aktivnih kopnenih snaga, broj vojnika iz Bosne naglo opada i u završnim desetljećima opstojanja Serenissime – prema uzorku kojim za sada raspoložemo – potpuno je iščezao. Vojnici iz Bosne u izvorima se poglavito bilježe kao obični vojnici – tek rjeđe kao nositelji nižih činova ili obnašatelji nekih specijaliziranih službi u jedinici (glazbena pratnja).

Pukovnije i satnije u kojima su djelovali vodili su ponajprije dalmatinski i bokeljski časnici, najčešće odvjetci uglednih plemićkih obitelji koje su pokoljenjima davale Serenissimi visok časnički kadar. Njihove su jedinice u najvećemu broju bile stacionirane duž mletačkih posjeda u Venetu, glavnom gradu Dalmacije Zadru te u Grčkoj.

Na kraju je moguće, na osnovu raspoloživog uzorka, donijeti i svojevrsni “fotobot” prosječnog vojnika iz Bosne u mletačkoj vojnoj službi 18. stoljeća. To je pješak star između 20 i 25 godina ili konjanik u kasnim dvadesetim, smeđokos je i srednjega je rasta, a dužina njegove vojne službe trajala je – osobito u ratnom i poratnom vremenu – i po desetak godina.

Sveukupno možemo zaključiti da su vojnici kopnenih postrojbi zavičajem iz Bosne činili tijekom 18. stoljeća istraživačke pažnje vrijedan dio mletačkoga prekomorskog ljudstva, uklapajući se u opću sliku i predodžbu o udjelu stanovnika sa šireg poteza istočnojadranske obale u vojnim snagama tada još uvijek moćne Republike svetoga Marka. Zasiurno će neka buduća istraživanja ove teme, ponajprije zasnovana na uvidu u gradivo iz mletačkoga i zadarskog arhiva, ovdje prezentirane rezultate i dodatno potvrditi ■

PRILOG:

Popis vojnika iz Bosne zabilježenih u mletačkim pješачkim i konjaničkim postrojbama tijekom 18. stoljeća²²

---

²² Vojnici se navode abecednim slijedom, a uz osnovne podatke (prezime, ime, ime oca, zavičajno podrijetlo), navode se satnije (*compagnia*) i pukovnije (*reggimento*) unutar kojih su djelovali, vojni čin, osobne karakteristike (dob, stas, boja kose), podaci o konjima (za pripadnike konjaničkih postrojbi), mjesto i datum popisivanja te signatura (broj svežnja, odnosno buste) unutar arhivskoga fonda Inquisitori sopra l'amministrazione dei pubblici ruoli u Archivio di Stato di Venezia.

SOLDIERS FROM BOSNIA IN THE VENETIAN OVERSEAS ARMY UNITS IN THE EIGHTEENTH CENTURY

Summary

In the focus of the research attention of the article are presence and agency of soldiers originating from Bosnia in Venetian army forces (infantry and cavalry) in the eighteenth century. It deals primarily with the infantry (*Fanti oltramaroni*) and cavalry units (*Cavalleria Croati, Croati a cavallo*) which were in the first place manned by the soldiers originating from the Venetian acquisitions in Istria, Dalmatia and Boka Kotorska (the Gulf of Kotor), but among them there are also mentioned a considerable proportion of soldiers coming from other areas (Northern Croatia, countries of Western and Central Europe, Albania, Greece, Montenegro). The article is based on the analysis of sources from the *Archivio di Stato di Venezia* (more precisely, of the archival series of the *Inquisitori sopra l'amministrazione dei pubblici ruoli*), charged with recruitment and repositioning of the aforementioned army units alongside Venetian possessions. On the basis of studied documents (the lists containing data on the soldiers according to the regiments and to them belonging companies), the way how soldiers from Bosnia are mentioned in the sources, the intensity of their mentioning in the sources, proportion of those belonging to the infantry and those belonging to cavalry, and their personal characteristics (age, stature, colour of hair) are discussed, and their military commanders and places where the units in which they served were stationed are listed. The conclusion reached after the analysis of the documents shows that the soldiers from Bosnia made a noteworthy segment of Venetian sources, worth of further research, even though they cannot be compared in numbers with those much more numerous groups coming from Istria, Dalmatia and Boka Kotorska. At the end of the article, as an appendix, the full list of hitherto found and studied soldiers from Bosnia in the aforementioned Venetian professional military units is given ■

(Translated by author)

Izvori i literatura

Izvori

- Archivio di Stato di Venezia, Inquisitori sopra l'amministrazione dei pubblici ruoli

Literatura

- Berlam, Arduino, *Le milizie dalmatiche della Serenissima*. Roma: *Rivista dalmatica*, Associazione nazionale dalmata, 1935: br. 16/1, 47-58.
- Bertoša, Miroslav, *Izazovi povijesnog zanata: lokalna povijest i sveopći modeli*. Zagreb: Antibarbarus, 2002.
- Bilić, Darka, *Inženjeri u službi Mletačke Republike: inženjeri i civilna arhitektura u 18. stoljeću u mletačkoj Dalmaciji i Albaniji*. Split: Književni krug, 2013.
- Concina, Ennio, *Le trionfanti et invittissime armate Venete*. Venezia: Filippi editore, 1972.
- Čoralić, Lovorka, *Od zapovjednika hrvatske konjice do gorljivih autonomaša – šibenska obitelj Fenzi (XVII. stoljeće – početak XX. stoljeća)*. Zagreb: *Povijesni prilozi*, Hrvatski institut za povijest, 2011: br. 41, 203-231.
- Čoralić, Lovorka, Crmničanin Marko Đikanović – pukovnik mletačkih prekomorskih postrojbi (*Fanti oltramarini*). Podgorica: *Istorijski zapisi*, Istorijski institut Cme Gore, 2011: br. 83/3-4, 63-86.
- Čoralić, Lovorka, Mletački pukovnik Ivan Krapović iz Maina (prva polovica 18. stoljeća). Cetinje: *Arhivski zapisi*, Državni arhiv u Cetinju, 2011: br. 18/2, 81-106.
- Čoralić, Lovorka, Šibenski plemić Nikola Divnić (1654. – 1734.) – pukovnik hrvatske lake konjice (*Cavalleria Croati*). Zagreb – Zadar: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 2012: br. 54, 125-145.
- Čoralić, Lovorka, Mletački časnik Nikola Visković i sastav vojnoga ljudstva njegove prekomorske pukovnije početkom 18. stoljeća. Zagreb: *Històrijski zbornik*, Društvo za hrvatsku povjesnicu, 2012: br. 65/2, 365-385.
- Čoralić, Lovorka, *Vojnici iz Hercegovine u mletačkim kopnenim postrojbama (18. stoljeće)*. Mostar: *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, 2013: br. 10, 162-182.
- Čoralić, Lovorka, *Vojnici u mletačkim prekomorskim kopnenim postrojbama za vičajem iz Senja, Karlobaga te s područja Like i Krbave (18. stoljeće)*. Senj: *Senjski zbornik*, Gradski muzej Senj i Senjsko muzejsko društvo, 2013: br. 40, 523-546.
- Čoralić, Lovorka, *Riječani u mletačkim prekojadranskim postrojbama (18. stoljeće)*. Rijeka: *Rijeka*, Povijesno društvo Rijeka, 2013: br. 18/2, 11-25.

- Čoralić, Lovorka, Zagrepčani u mletačkim prekomorskim kopnenim postrojbama u 18. stoljeću. Zagreb: *Historijski zbornik*, Društvo za hrvatsku povjesnicu, 2014: br. 67/1, 119-127.
- Čoralić, Lovorka, Zadarski patricij Lujo Detriko (1672. – 1749.) – zapovjednik hrvatske konjice (*Cavalleria Croati*). Zagreb: *Zbornik Odsjeka za povijesne i društvene znanosti HAZU*, 2014: br. 32, 99-129.
- Čoralić, Lovorka – Balić Nižić, Nedjeljka, Iz hrvatske vojne povijesti – *Croati a cavallo* i *Soldati Albanesi*, njihova bratovština i gradivo o njezinu djelovanju od 1675. godine do sredine XVIII. stoljeća. Zagreb: *Zbornik Odsjeka za povijesne i društvene znanosti HAZU* (2006.): br. 24, 71-130.
- Čoralić, Lovorka – Katušić, Maja, Andrija Mladinić i Mihovil Anđelo Filiberi – časnici postrojbe *Croati a cavallo* (iz društvene i vojne povijesti Dalmacije u XVII. i II. stoljeću). Zagreb: *Povijesni prilozi*, Hrvatski institut za povijest, 2009: br. 37, 247-282.
- Čoralić, Lovorka – Katušić, Maja, Od afričke obale do dalmatinske prijestolnice – mletački general Marko Antun Bubić (1735. – 1802.). Zagreb: *Zbornik Odsjeka za povijesne i društvene znanosti HAZU*, 2010: br. 28, 139-172.
- Čoralić, Lovorka – Katušić, Maja, Crnogorac Rade Maina – mletački general u Zadru (druga polovica XVIII. st.). Zagreb: *Povijesni prilozi*, Hrvatski institut za povijest, 2010: br. 39, 125-152.
- Čoralić, Lovorka – Katušić, Maja, Peraštaniin Tripun Štukanović – pukovnik mletačkih oltramarina (druga polovica 18. st.). Zagreb – Dubrovnik: *Analizni prilozi za povijesne i društvene znanosti HAZU u Dubrovniku*, 2012: br. 50, 385-410.
- Fav alco, Francesco Paolo, *L'Esercito Veneziano del '700: Ricerche e schizzi*. Venezia: Filippi editore, 1995.
- Ferrari Cupilli, Giuseppe, *Cenni biografici di alcuni uomini illustri della Dalmazia*. Zara: Tipografia S. Artale, 1887.
- Hile, John R., *L'organizzazione militare di Venezia nel '500*. Roma: Jouvence, 1990.
- Heyer von Rosenfeld, Carl Georg Friedrich, *Der Adel des Königreichs Dalmatien*. Nürnberg: Verlag von Bauer und Raspe, 1873. (pretisak: Zagreb: Golden marketing, 1995).
- *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 3, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža (gl. ur. Trpimir Macan), 1993.
- *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 8, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža (gl. ur. Trpimir Macan), 2013.
- Madunić, Domagoj, *Defensiones Dalmatiae: Governance and Logistics of the Venetian Defensive System in Dalmatia during the War of Crete (1645 – 1669)*. Doktorska disertacija obranjena 2012. pri Central European University, Budimpešta.

- Markulin, Nikola, Vojno poduzetništvo u Mletačkoj Dalmaciji i Boki za vrijeme Morejskog rata (1684. – 1699.). Zagreb – Zadar: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 2014; br. 56, 91-142.
- Mayhew, Tea, *Dalmatia between Ottoman and Venetian Rule: Contado di Zara 1645-1718*. Roma: Viella, 2008.
- Mayhew, Tea, Mletački vojnik na istočnoj obali Jadrana za Kandijskog rata (1645-1669). U: *Spomenica Josipa Adamčeka* (ur. Drago Roksandić i Damir Agičić), Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (Odsjek za povijest), 2009, 243-262.
- Peričić, Šime, Glavari i časnici Vojne krajine u Dalmaciji. Zadar: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 1993; br. 35, 219-232.
- Peričić, Šime, Neki Dalmatinci – generali stranih vojski. Zagreb – Zadar: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 2000; br. 42, 195-220.
- Sabalich, Giuseppe, *Huomeni d'arme di Dalmazia*. Zara: Tipografia S. Artale, 1909.
- Sabalich, Giuseppe, La Dalmazia guerriera. Roma: *Archivio storico per la Dalmazia*, anno III, vol. V, fasc. 30 (1928), 279-300.
- Vrandečić, Josip, *Borba za Jadran u ranom novom vijeku: mletačko-osmanski ratovi u venecijanskoj muncijaturi*. Split: Filozofski fakultet u Splitu (Odsjek za povijest), 2013.